

MARIJANA PINTAR
Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb
marijana.pintar@lzmk.hr

MUZIKA NE POZNAJE GRANICE: MARIJAN ZUBER¹

Teško se oduprijeti sentimentu kada pišeš o nekome tko ima posebno mjesto u tvom životu. Prije 25 godina, kao đak-putnik iz Lepoglave, u Varaždinu sam uz opću srednju školu, potom Muzičku školu, počela pohađati i privatne satove glasovira kod moje drage profesorice Dese Jovanović koja me uputila na profesora Marijana Zuberu, tada već umirovljenoga ravnatelja i profesora glasovite Muzičke škole, da kod njega učim solfeggio. Nedavno, nekoliko dana uoči njegova 90. rođendana posjetila sam ga u njegovoj kući na adresi Ognjena Price br. 6 i razgovarali smo u onoj istoj sobi u kojoj kao da je vrijeme stalo, u sobi u kojoj

me podučavao glazbi i postavio mi iz glazbene teorije čvrste i solidne temelje bez kojih vjerojatno ne bih mogla nastaviti daljnje glazbeno školovanje.

Opširniji biografski podaci o Marijanu Zuberu mogu se naći u knjizi Krešimira Filića *Glazbeni život Varaždina* (Varaždin, 1972), u *Leksikonu jugoslavenske muzike*, sv. 2 (Zagreb, 1984) te u monografiji Tomislava Jagačića *Život posvećen glazbi* (Varaždin, 1997) koja predstavlja do sada najopsežniji prikaz njegova života i djelovanja. Dugogodišnji Zuberov prijatelj i suradnik, publicist i planinar Tomislav Jagačić (Trnovec Bartolovečki, 10. X. 1924 - Varaždin, 11. VIII. 2001.) knjigu je sastavio na temelju pisanih dokumenata (novinskih osvrti, pisama) te na Zuberovim, vlastitim i tuđim sjećanjima. Osim razgovora sa

¹ Tekst je preuzet, uz potrebne dopune i izmjene, iz časopisa *Cantus*, 2003, broj 122, str. 36-39, a nastao je na temelju intervjua u povodu 90. rođendana Marijana Zuberu u rujnu 2003. godine.

* Fotografija: preuzeto iz knjige *Tomislav Jagačić: Marijan Zuber Život posvećen glazbi*, Varaždin, 1997.

Marijanom Zuberom, za ovaj tekst sam koristila i mnoge podatke iz te monografije, vjerujući da bi autor bio suglasan.

“E draga moja, što sam ja sve u svom životu prošao”, u nekoliko je navrata uzdahnuo profesor Zuber. Riječi su to čovjeka koji je svojedobno bio osuđen na smrt, a nakon pomilovanja dio je kazne služio u svom rodnom mjestu, u kaznionici u kojoj je njegov otac nekada radio, ali i riječi čovjeka koji je, iako nije svršio niti jedan razred glazbene škole, postao pojam naše glazbene pedagogije, kojemu je glazba otvarala vrata i putem koje je on generacijama djece u Varaždinu širio vidike (*“Kad’ bi deca vidla Ameriku da nije bilo glazbe?”*), “kumovao” karijerama brojnih istaknutih glazbenika, između ostalih, našoj primadoni Ruži Pospiš-Baldani, postigao da škola kojom je ravnao dosegne razinu jedne od najkvalitetnijih glazbenih škola u bivšoj Jugoslaviji i da školski Dječji zbor postane slavan, čovjeka koji je jedan od idejnih začetnika Varaždinskih baroknih večeri, ...

Marijan Zuber rodio se u Lepoglavi 5. IX. 1913. godine. Otac Julije, koji je završio zagrebačku Obrtnu školu, bio je zaposlen u kaznionici na tehničkim poslovima (kao električar i vodoinstalater). Nabavio je pijanino i izvanredno je svirao citru, a majka Antonija-Zora lijepo je pjevala te su Marijan i njegova braća Vilko i Zvonko počeli muzicirati uz roditelje. Sa Ladislavom Šabanom, dobrim prijateljem iz djetinjstva, Zuber je u Lepoglavi pohađao i satove glasovira kod učiteljice Mile Getwert, koja je završila glazbenu školu u Osijeku. *“Čekamo red i pita mene Lacek: ‘Čuj, jesi zvežbal ljestvicu?’ Ja velim: ‘Nekak mi slabo ide.’ ‘Ouu, onda ne bu bilo firhendika danas,’ razočarano će on. Jer učiteljica je imala jednu izvrsnu školu za početnike od Franza Böhra, gdje su bile četveroručne (vierhändig) kompozicije. I ako je đak dobro naučio zadaću za nagradu je svirao s njom ‘firhendika’. Onda je prvi put čuo muziku. Jer umjesto suhoparne melodije koju bi inače svirao sam, odjednom su zazvučale pune harmonije!”*

Kao mnogi nisu znali za njegovo poznanstvo sa Šabanom, Zuber je ispričao i ovu anegdotu iz vremena kada je bio ravnatelj Muzičke škole u Varaždinu: *“Jednom dojdem ja u zbornicu i čujem ovo: ‘Joj nema kave, rešo se pokvaril!’ ‘Pa dobro pa kaj je, pa nebu propala škola ako nema kave.’ ‘Joj, ali inspektor dolazi!’ ‘Pa kaj onda.’ ‘Ali, profesor Šaban dolazi!’ Njima se gače tresu, razmeš. ‘Pa dobro pa kakav si ti direktor, pa tebe ne boli glava da ti dolazi Šaban?’ Ja velim: ‘Mene ne’.”*

Nakon završene pučke škole u Lepoglavi 1924. godine, otac ga je, budući je zakasnio na upise u drugim školama, upisao u gimnaziju u Požegi. Kaže

Zuber: *"Kad' su navečer zgasili svjetlo u internatskoj sobi, samo si čuo šmrcaje djece prerano odvojene od roditelja."* U 2. razredu otac ga je prebacio u zagrebačku Nadbiskupsku gimnaziju, a stanovao je u franjevačkom samostanu. Ondje ga je u glazbi podučavao Kamilo Kolb, u čijem zboru je pjevao u Franjevačkoj crkvi, a pjevao je i u glasovitom katedralnom dječjem zboru koji je vodio tadašnji regens chori, Filip Hajduković. Nakon što je 1928. položio malu maturu, Zuber je izrazio želju da nastavi glazbeno obrazovanje. Otac mu to financijski nije mogao omogućiti te mu je savjetovao da se upiše u Učiteljsku školu u Čakovcu jer je to sigurnije zanimanje, a glazbu usput može naučiti – besplatno. Tadašnje su Učiteljske škole pružale uistinu kvalitetno glazbeno obrazovanje, a u Čakovcu je Zuber imao sreću da mu profesor bude Janko Slogar. *"On je naprosto ulijevao u nas, buduće učitelje, ljubav prema glazbi. Govorio nam je kako se glazbi treba radovati, da glazbu treba osjećati."* Zuber se našao u istim klupama sa Jožom Požgajem, Miroslavom Magdalenićem i Mirkom Kolarićem. Svake je nedjelje izvrstan zbor škole pjevao na misama, a Zuber se na orguljama izmjenjivao s kolegama. Na Slogarovu preporuku počeo je voditi muški pjevački zbor obrtnika Hrvatskoga radiše.

Maturirao je 1933. i iste godine upisao Filozofski fakultet u Zagrebu, tri grupe predmeta: pedagogiju sa psihologijom, etiku, estetiku i sociologiju te nacionalnu historiju. *"Kao studenti imali smo nekakav amaterski jazz-ansambl u kojem je bio i Krešo Kovačević i nastupali smo u Jerolimskoj dvorani, a ja sam bio dirigent."* Usporedno je pjevao u Ćirilo-Methodovom koru, u to vrijeme jednom od najboljih zagrebačkih amaterskih zborova, koji je vodio dirigent Boris Komarevski, a u njem su između ostalih, pjevali Marijana Radev, Zlatko Šir i drugi poznati glazbenici. Nastupali su diljem zemlje, a 1937. imali su iznimno zapaženu turneju po Italiji, Francuskoj i Švicarskoj. Zuber, koji je povremeno i korepetirao, kaže da je tu naučio bogati repertoar ruskih i ukrajinskih zbornih majstora (A. A. Arhangelski, A. Borodin, D. Bortnjanski, P. G. Česnokov). U tom je zboru upoznao i svoju buduću suprugu Mariju, polaznicu Učiteljske škole (*"imala je divan alt"*), a ljubav prema njoj odvela ga je, nakon diplome 1937. i odslužene vojske 1939. godine, u selo Petrovce kraj Vukovara. Ona je tamo bila učiteljica na Rusinskoj školi, a da bi i on dobio namještenje u istoj školi "sakrio" je svoju diplomu Filozofskog fakulteta i prijavio se za mjesto učitelja. Svladao je ubrzo rusinski jezik, a njihove napjeve je često kasnije harmonizirao za zbor.

God. 1941. dekretom je sa suprugom premješten u školu Sušine-Đurđenovac, a 1943. dobio je poziv da se javi u domobranksku službu na ratište u

Bosni. Nije dolazilo u obzir da ode na front te je otišao u Zagreb, gdje je sreo svog prijatelja Lovru Matačića. „*Ja sam ga upoznao već ranije, i to kao dirigenta. Matačić je za vrijeme NDH-a bio i vojni generalni dirigent. Kad sam mu pokazao poziv za regrutaciju, uzviknuo je: 'Daj mi to' i otišao u Ministarstvo obrane. Nije ga bilo satima, a kad se vratio rekao mi je: 'Dobio si premještanje u Beč, ideš sa mnom.'* Matačić je u Beču bio gost-dirigent u Opernhaus der Stadt Wien. Ja sam se njega držao kao muzičara. Preko njega mogao sam ući u svako kazalište zabadava. Bio je inače veliki „*Damenfreund*“. A tek njegove probe! Bio je psiholog i izvanredan animator. Kad je on stao pred orkestar, oni su u njemu Boga gledali. Znao bi prekinuti i reći: „*Ovo kaj sad slijedi, to nisu žene, niti bake, nago mlade puce!*“ Kad su ti potegnuli! Onda ste vi učili na njegovim probama. O, uživao sam. Ma kod njega su svi učili. Koji god muzičar spomene Lovru, svi su kod njega učili. I onda me pitaju: „*Gdje si učio muziku?*“ Nigdje.”

Kada se nakon svršetka rata 1945. vratio u Zagreb, Marijan Zuber je krenuo prema Križevcima, gdje mu je tada bila supruga sa sinom. Međutim, budući da je imao njemačke dokumente, uhapsili su ga i ubrzo osudili zbog „*kulturne suradnje s okupatorom*“. Matačića su uhapsili u drugom naletu, jer se bio sklonio kod grofa Kulmera. Presuda je bila: smrt strijeljanjem, a kazna mu je potom preinačena u 20 godina robije. U lepoglavskoj kaznionici bio je samo 13 dana jer je upravitelj primijetio da mu čuvari, budući da su poznavali njega i njegovog oca, „*švercaju*“ hranu i cigarete. Premješten je u logor u Staru Gradišku, gdje je robijao s mnogim poznanicima: sa svojim nekadašnjim učiteljem glazbe Kamilom Kolbom, Slavkom Modrijanom, Lovrom Matačićem. Osnovali su orkestar kojim je dirigirao Matačić, a kada je on nakon nekog vremena premješten na rad u Skopje, Zuber je preuzeo vodstvo orkestra. Očajan zbog sinovljeve kazne, Julije Zuber otišao je u Beograd do Moše Pijade koji je robijao u Lepoglavi 1930-ih u vrijeme kada je Julije tamo bio zaposlen. Moša ga je prepoznao i rekao: „*Ako nije okrvavio ruke, vidjet ću šta se da učiniti.*“ Nakon tri i pol godine, Zuber je pušten iz zatvora.

U Varaždin je zatim došao posjetiti roditelje, koji su se nakon odlaska u mirovinu preselili ondje iz Lepoglave, na adresu Ognjena Price br. 6. Susreo je jednog kolegu s kojim je pohađao čakovečku Učiteljsku školu i koji je sada bio na nekoj utjecajnijoj poziciji („*šef prosvjete*“). Rekao mu je: „*Odi se javiti Vrhovskom u Muzičku školu.*“ Bez posla i s malim šansama za zaposlenje, Zuber je to odmah i učinio. Josip Vrhovski, u to vrijeme ravnatelj Muzičke škole, pitao ga je: „*Što ste vi završili?*“ *Filozofski fakultet.* *'To ja ne trebam.'*“ Moj

kolega mu je kasnije rekao: *“Pa to ti je muzičar prvoga reda. Pa on ti svira sve tambure, orgulje, harmoniku, klavir, sve kaj hoćeš.”* Vrhovski ga je sutradan nazvao i rekao: *“Molim vas oprostite za ono jučer. Dođite odmah do mene.”* Tako je Zuber 1949. godine postao profesor na varaždinskoj Muzičkoj školi. Predavao je solfeggio i vodio mali dječji zbor, koji je osnovao Vrhovski, a poslije njegova odlaska iz Varaždina 1951. godine, Zuber je preuzeo vodstvo i velikog dječjeg zbora. Godine 1956., nakon dotadašnje ravnateljice Josipe Šulek, Zuber je izabran za ravnatelja škole i na toj je funkciji ostao do umirovljenja 1974. godine. Kao ravnatelj uložio je velika nastojanja oko zapošljavanja što kvalitetnijeg profesorskog kadra, a po osmogodišnjim školama u gradu i okolici animirao je djecu za upis u muzičku školu. Jedna od njegovih misli vodilja uvijek je bila važnost glazbe u odgoju mladih. Stoga se u školi posebno brinuo za dobar odgoj budućih nastavnika glazbenoga odgoja u osnovnim školama, a organizirao je i tečajeve za dopunsko školovanje već zaposlenih nastavnika po lokalnim osnovnim i srednjim školama. Inicirao je otvaranja područnih odjela Muzičke škole u manjim mjestima u regiji. Već je u prvoj godini njegova mandata u varaždinskoj školi postojao dječji zbor početnika, veliki dječji zbor, ansambl solo-pjevača, tri tamburaška orkestra, mali simfonijski školski orkestar, puhački i harmonikaški orkestar.

Dječji zbor pod Zuberovom dirigentskom palicom godinama je s velikim uspjehom nastupao širom tadašnje Jugoslavije i održao mnoga gostovanja u inozemstvu (Austrija, Mađarska, Njemačka, Nizozemska, SAD), a snimali su i za radijske postaje Zagreb, Beč i München. Primjerice, 1957. godine zbor je imao veliku turneju (Istra, Zagreb, Beograd, Osijek, Našice, Čakovec, Koprivnica, Crna gora, Pula, Brijuni, Dubrovačke ljetne igre) svugdje pobirući ovacije publike i hvalospjeve kritike. A u Beogradu su doživjeli i jedno nesvakidašnje priznanje nastupajući na koncertu za Josipa Broza Tita i njegovu suprugu Jovanku. Tito je 1930-ih bio na robiji u Lepoglavi i jednom prigodom ga je tada Zuberov otac poslao u njihov stan da im popravi nekakav kvar. Zuberova majka ga je bila ponudila štruklima, a on ju je zamolio za još jedan komad kako bi ga odnio Moši Pijade u kaznionicu. Dvadesetak godina kasnije Zuber je s dječjim zborom nastupao pred Titom u Beogradu. *“Čuj, takav ogromni buket cvijeća su deca dobila poslije koncerta da nije stao niti u tramvaj niti u taxi. A trebalo je to odnijeti u Varaždin da vide tamošnji komunisti. Bio je problem ući s tim u vlak. Došli smo do vlakovođe. Kad je on vidio na buketu Titovu vizitku, smjesta je salutirao i pozvao jednog željezničara: ‘Slušaj, tu ćeš da dežuraš pokraj ovog cveta, i ako jedna latica padne, čuvaj*

se.' A meni je bilo u interesu da taj Titov buket dođe u Varaždin da vide to moji komunisti pa nek i oni salutiraju. Da vide šta je taj Zuber napravio kojeg su osudili na smrt. Morao sam koristiti svaku priliku da se održim, pa imao sam troje djece."

Veliko priznanje zboru bilo je i njihovo uvrštavanje u program Dubrovačkih ljetnih igara 1957. godine. Đorđe Šaula je tom prigodom napisao u *Dubrovačkom vjesniku*: "Očito je da iza svega toga stoji jedna ogromna volja, gotovo fanatizam pedagoga koji ima dovoljno znanja i psihološke energije da neprestano održava tako veliki ansambl dječjih pjevača. Ima ih oko 120, a kad se zna da se dječji glasovi brzo mijenjaju i da treba neprestano obnavljati jedan takav zbor, onda je jasno koliko je Marijan Zuber morao uložiti truda da bi uvijek mogao održati njegov već postignuti i priznati nivo. To se ovaj put u *Dubrovniku* potvrdilo." (Jagačić, str. 55).

Zuber se nadalje sjeća: „Godine 1962. zbor je pozvan da sudjeluje na svjetskom muzičkom festivalu koji se održava svake četiri godine u nizozemskom gradu Kerkradeu, a nastupali smo i u nekoliko okolnih gradova. U pauzi jednog koncerta dolazi neki gospodin i kaže da bi on na kraju koncerta donio novu odjeću za djecu. To je bio tvorničar tekstila i vjerojatno je izračunao da mu je jeftinije pokloniti odjeću koja je izašla iz mode nego platiti prijevoz do Afrike. I donio je ogromne količine odjeće. Čuj, deca su se svlekla sva. Ako me tada nije šlag trefio, a ta graja i ta vika. A kada smo se vratili u Varaždin, na Korzu su djeca nastupala u novoj odjeći. Ja sam nastradao, jer na jesen kod upisa u školu umjesto jednog razreda, morao sam upisati pet novih razreda! Jer svi su mislili kako će djeca u školi dobiti i odjeću."

Kao i poslije svakog gostovanja, zbor se s turneje po Njemačkoj 1969. vratio s pregršt izvanrednih kritika. Gospodin Herman Faltus iz Bremena poslao je Zuberu pismo: "Sada kada u miru čitam sve bilješke, izvještaje i recenzije o Vama, mogu samo reći da se toliko toga i toliko dobroga ovdje nije nikada pisalo ni o jednom sastanku raznovrsnih političara. Dakle, iz toga proizlazi da možemo glazbu i njezine vjerne i privržene širitelje smatrati prvorazrednim diplomatima. A to je i ispravno. Tâ glazba i potiče uvijek na osjećanja čovječnosti. Nama su se svidjele na vašim bravurnim koncertima upravo osobine vaše zemlje." (Jagačić, str. 106). Godine 1974. zbor je bio na trojednoj turneji po američkim gradovima Eucklid, Detroit, Chicago, Washington, Trafford, Acron, Moneson, Steelton, New York, i sudjelovao na proslavi 80. obljetnice Hrvatske bratske zajednice u Pittsburghu.

Brojne kritike opisivale su kvalitete ovoga zbora. Primjerice, B. Rupnik 1964. piše u Novom listu: "Pjevanje Dječjeg zbora iz Varaždina može impresionirati svakog poznavaoa vokalne zbarske muzike. Uzorna disciplina pje-

vača, kompaktnost i zvučna homogenost ansambla u neusiljenom iznošenju notnoga teksta, besprijekorno čista intonacija, primjerna artikulacija i nepogrešivo čista dikcija (pjevali su također na latinskom i njemačkom jeziku) i visoko odnjegovani smisao za dimanično agogijsko diferenciranje pojedinih muzičkih fraza - to su elementi više-manje tehničke naravi što ih ovaj kolektiv primjenjuje kao sredstvo za postizanje specifičnih stilskih obilježja interpretiranog djela. Visoke vokalno-tehničke i muzičko-interpretativne odlike Zuberovih pjevača dolaze do punog izražaja podjednako u kompozicijama starih majstora renesansne polifonije (Lukačić, Hassler) kao i u djelima Mozarta, Lisinskog, Dvořáka i mnogih autora za koje se obično smatra da su za djeci "preteški". Posebnu draž, živost i obilje mladenačke svježine osjetili smo iz dječjih grla u interpretacijama djela M. Magdalenića "Mali glazbenici" i J. Andrića "Janino kolo", u Zuberovoj obradi nekoliko rusinskih narodnih pjesama i dr. Divno je bilo slušati tu raspjevanu mladost." (Jagačić, str. 119-120).

Proslava 140. obljetnice Muzičke škole u Varaždinu 1968. godine bila je organizirana kao veliki kulturološki događaj za grad Varaždin. Najznačajnije su bile "Muzičke karavane" koje je sa Zuberom inicirao Tomislav Jagačić. Tijekom cijele godine u Varaždin su stizale kolone autobusa sa školskom djecom iz zagrebačkih škola, koja su nakon toplog dočeka na Trgu kralja Tomislava, naizmjenično odlazila u Gradski muzej i na koncert Muzičke škole u Koncertnoj dvorani. U jednoj od tih karavana došao je s učenicima u Varaždin Vladimir Kranjčević, tada profesor glazbe na IV. zagrebačkoj gimnaziji. U sklopu te proslave počele su se tiskati novine *Varaždinska lira*, Marijan Zuber je potaknuo Krešimira Filića na pisanje knjige *Glazbeni život Varaždina*, a Glazbena smotra djece i omladine Hrvatske preselila se te godine iz Zagreba u Varaždin i tu ostala do danas. "Muzičke karavane" koje su posjetiteljima ukazivale na barokni identitet Varaždina i koncert barokne glazbe koji su poznati umjetnici i učenici Muzičke škole održali te godine u Isusovačkoj crkvi, bili su zametak i poticaj za osnivanje Varaždinskih baroknih večeri 1971. godine, u čemu je veliku ulogu imao i Marijan Zuber.

Zuber se sjeća: "Svojedobno sam dirigirao i zborom RKUD 'Sloboda' Varaždin. A tamo je pjevala jedna gospođa koja je svaki put poslije probe govorila: 'Gospon profesor, pa dajte moju kćer zemite u Muzičku školu.' 'Nema problema, pošaljite mi ju.' Djevojčica je isprva pjevala u školskom zboru i Zuber je primijetio da ima jako lijepi glas te ju je uputio profesorici Ankici Opolski na solo-pjevanje. Ta je djevojčica bila Ruža Pospiš."

Dugi niz godina Zuber je surađivao sa Prosvjetnim saborom Hrvatske i vodio ljetne seminare za zborovođe i nastavnike glazbe.

Prigodom dodjele nagrade "Ivan Filipović" za životno djelo 1968. godine Marijanu Zuberu, Milo Cipra mu je u pozdravnom pismu i čestitci napisao: *"Vi ste jedan od rijetkih koji je od samog početka svog rada znao jasno što hoće i što sredini u kojoj djeluje treba. Uspjesi su bjelodani i vaše zasluge neosporne. Vi ste nametnuli, u najpozitivnijem smislu te riječi, svoju jaku ličnost i svoj stil rada cijeloj jednoj regiji i riješili probleme s kojima se mi drugdje borimo i prepiremo. Možda se upravo zbog toga govori o "slučaju Zuber" s izvjesne strane i sa zavišću (koju dakako nitko neće da prizna). Ali što da se na to osvrćete. Vaš put je jasan. I treba da po njemu kročite dalje. Uvjeren sam u neodgodivu nuždu, da se glazbi vrati (u svim vidovima njene radijacije) dostojanstvo jedne društvene etičke snage."* (Jagačić, str. 131).

U povodu svoga 85. rođendana Zuber je Gradskoj knjižnici u Varaždinu darovao svoju bogatu arhivu (zborske partiture, knjige iz glazbene literature, uredno izrezivane novinske članke i kritike, pisma, plakete, programe, foto-dokumentaciju).

A što nam je poklonio za svoj 90. rođendan? Svoju nepokolebljivu vjeru u glazbu. *"Muzika ne poznaje granice! To sam ja uvijek djeci u školi govorio."* Neprestano naglašavajući važnost glazbenoga odgoja za razvoj ličnosti, dodaje: *"Pa zašto se ja sa svima vama bivšim učenicima volim i poštujem? Jer muzika razvija jednu određenu ljubav kod ljudi."*